

Smernica o identifikácii, riešení a prevencii CAN syndrómu

Článok I

Účel smernice

- a) Účelom tohto dokumentu je zjednotiť ciele a dosiahnuť efektívnejší prístup pedagogického zboru k plneniu ohlasovacích povinností voči ohrozeným žiakom, ako aj viesť postupy k intenzívnejšiemu hľadaniu odbornej pomoci dieťaťu so syndrómom CAN (týrané, zneužívané a zanedbávané dieťa) vystavenému násiliu na území školy.
- b) Dosiahnutie cieľa si v školskej praxi vyžaduje koordinovanú spoluprácu medzi zložkami, ktoré s ochranou dieťaťa pred násilím pracujú: školou, mestom, Úradom práce, sociálnych vecí a rodiny, Prokuratúrou, Policajným zborom a pod.
- c) Efektívne riešenie násilia páchaného na dieťati vyžaduje odborné poznatky pedagogického zboru: typy násilia, prejavy násilia a zmeny v správaní, poznanie symptómov násilia, znalosť protektívnych faktorov násilia.
- d) Problematika násilia páchaného na deťoch je podrobne definovaná v legislatíve SR, kde je popísaná skutková podstata trestného činu vrátane trestných sadzieb. Hlásenie o podozrení páchania násilia na deťoch sa zasiela Úradu práce, sociálnych vecí a rodiny, Prokuratúre a v kópii Mestskému úradu. Ak nasvedčujú skutočnosti tomu, že ide o trestný čin, zasiela riaditeľ školy informáciu Polícii SR alebo priamo súdu.
- e) Postup pre riešenie násilia páchaného na deťoch je súčasťou školského poriadku školy v zmysle Školského zákona v § 153¹. Ten stanovuje, že riaditeľ školy spolu so školskou samosprávou vydáva školský poriadok a všetkých informuje o jeho obsahu: žiaka i zákonného zástupcu (Príloha č. 1 Potvrdenie rodiča/žiaka o poučení o Školskom poriadku), personál i iné participujúce subjekty.

Článok II

Vymedzenie pojmov

- a) CAN - Syndróm týraného, zneužívaného a zanedbávaného dieťaťa (CAN - Child Abuse and Neglect).
- b) Ide o akúkoľvek formu týrania, zneužívania a zanedbávania detí, ktorá je neprijateľná v zmysle Deklarácie práv dieťaťa a platnej legislatívy v SR.
- c) Dieťa najčastejšie poškodzujú jeho rodičia a ďalší členovia širšej rodiny, ak sú k dieťaťu necitliví a bezohľadní a ak ich podriaďujú alebo využívajú na uspokojenie vlastných potrieb.

Takéto správanie môžeme chápať ako zneužitie fyzickej sily alebo psychickej nadradenosti a moci dospelého nad podriadeným a závislým dieťaťom. Ide napr. o:

1. Psychické násilie

- zastrašovania, vyhrážky;
- zvýšená kontrola;
- ponižovanie a neustále kritizovanie;

¹ Zákon 245/2008 Z.z., § 153.

- odopieranie spánku, sledovanie, vyhrážanie samovraždou, spochybňovanie hodnoty jedinca a jeho hodnôt i duševného zdravia;
- vyhrážania a vydierania;
- nútenie k úplnej poslušnosti aj agresor v rámci psychického násillia mnohokrát využíva aj ďalšie osoby (vyhrážanie, že deti nebude mať druhá osoba rada, že nimi opovrhne; ponižovanie a urážanie napr. rodičov; hrozba násillia voči ďalším blízkym osobám).

Psychické násillie má silné dopady na sebahodnotenie a sebavedomie obeť, ktorá zvyčajne po čase prijme sebaobraz, ktorý jej vnucuje agresor. To veľmi znižuje schopnosť danú situáciu riešiť a opustiť agresora.

2. Fyzické násillie

Akékoľvek opakované, násillné prejavy medzi blízkymi osobami, keď jedna osoba je vždy obeťou, druhá agresorom. Fyzické násillie môže aj nemusí zanechávať viditeľné následky. Môže viesť k vážnemu ohrozeniu zdravia i života jedinca, vždy negatívne ovplyvňuje jeho psychiku.

3. Sexuálne násillie / zneužívanie

Najčastejšími formami sú znásillnenie, donútenie k odmietaným sexuálnym praktikám, obchytkávanie a iné. Môže mať ale aj verbálnu podobu spočívajúcu v slovnej produkcii so sexuálnym podtextom alebo v nútení na sledovanie pornografie a pod., agresor často zneužíva závislého postavenia obeť.

4. Ekonomické zneužívanie

Najčastejšie sa prejavuje v zamedzení prístupu k akýmkoľvek prostriedkom, v systematickom nátlaku napr. v nátlaku na prepísanie nehnuteľných statkov, nútenie k prevzatíu dlhov a iné.

5. Sociálne násillie / izolácie

Jedná sa o formu psychického násillia. Agresor obeť izoluje od jej rodiny a priateľov, zamedzuje jej v kontakte so svetom (zákaz vychádzok, odobratie telefónu a pod.) Izoluje ju od informácií o vonkajšom svete a verejnom dianí.

Vo všetkých formách domáceho násillia môže dieťa figurovať ako obeť aj ako svedok, pričom obe tieto role ohrozujú jeho ďalší vývin, psychické zdravie a následný život, najmä vzťahy.

d) Dlhodobé dôsledky domáceho násillia (platí pre deti-obete i deti-svedkov):

1. Psychické následky:

- znížené sebavedomie,
- posttraumatická stresová porucha,
- psychosomatické ochorenia,
- neurózy, poruchy osobnosti,
- poruchy príjmu potravy,
- únik k spolu závislému správaniu,
- samovražedné tendencie,
- regresívne správanie,

- oneskorený psychomotorický vývin.

2. Dôsledky v oblasti sociálnych vzťahov:

- bojzivosť, neistota,
- izolácia - nemajú žiadnych kamarátov alebo majú odstup vo vzťahoch,
- tendencia opakovať rodinné vzorce (prijatie úlohy obete X prijatie role násilníka - dieťa napáda dospelú obeť i súrodencov,)
- nedôvera k druhým (dospelým, mužom, ženám),
- neschopnosť nadviazať hlbší vzťah,
- zlé zručnosti riešiť konflikty.

Článok III

Diagnostika zaznamenávania symptómov CAN

Žiak so symptómami CAN prejavuje zmeny v správaní i fyzickom prejave. Symptómy CAN zaznamenáva vždy triedny učiteľ.

- a) Pri každom podozrení o výskyte daného javu musí byť vždy informovaný výchovný poradca prostredníctvom triedneho učiteľa a riaditeľ školy.
- b) Vybrané symptómy:

1. ktoré môže pedagóg zachytiť v správaní žiaka:

- celková stiesnenosť a nezáujem o dianie okolo,
- zvýšená opatrnosť v kontakte s dospelými,
- úzkosť a vydesené reakcie v prítomnosti konkrétnych dospelých osôb alebo v situácii, kedy je dieťa s dospelým samo,
- vyhýbanie sa školským a mimoškolským aktivitám,
- nápadne ľahostajné postoje, výroky typu "mne je to jedno",
- agresívne napádanie a šikanovanie rovesníkov,
- zvýšená citová dráždivosť a agresívne prejavy na sebe menší podnet,
- ťažkosti so sústredením a zhoršenie prospechu v škole,
- váhania s odchodom domov po vyučovaní,
- neospravedlnenie absencie v škole,
- odmietanie jedla alebo prejedanie,
- sebapoškodzovanie,
- úteky z domova a iné.

2. Známky na tele dieťaťa:

- opakované zranenia vrátane zlomenín,
- modriny,
- rezné rany,
- opuchy častí tela, napríklad pier, tváre, zápästia,
- stopy po zväzovaní,
- odtlačky rôznych predmetov na tele,
- natrhnutie ucha,

- odtlačky dlane a prstov,
 - stopy po obarení alebo popálení cigaretou.
3. Fyzické (telesné) týranie a jeho rozpoznania:
- aktívne (bitie a iné agresívne formy napádania dieťaťa),
 - pasívne.
4. Niektoré známky zanedbávania:
- trvalý hlad,
 - podvýživa,
 - chudobná slovná zásoba,
 - zlá hygiena,
 - pokazené zuby a časté zápaly ďasien,
 - dieťa nie je očkované proti chorobám,
 - nevhodné oblečenie vzhľadom k počasiu,
 - nedostatok dohľadu - dieťa je večer doma samo, vonku sa zdržiava dlho do tmy a bez dozoru a pod.,
 - vyčerpanosť, prepracovanosť,
 - s dieťaťom sa nikto neučí, nezaujíma sa o jeho školské povinnosti,
 - vyhodenie z domova.
- c) Symptómy sa vzťahujú na celú škálu priestupkov a trestných činov, oblasť násilných činov páchaných na deťoch a na týranie dieťaťa nevynímajúc.

Článok IV.

Zodpovedné osoby , kompetencie a postup školy pri riešení ochrany dieťaťa pred násilím ak sú zachytené symptómy syndrómu CAN

- a) Trestný zákon § 341 chráni učiteľa pri jeho postupe na ochranu práv dieťaťa. Je tu priamo vyzývaný k tomu, aby v prípade podozrenia na týranie žiaka kontaktoval odborníkov. To, aby sa pedagóg pokúsil dieťaťu vystavenému násiliu čo najúčinnejšie pomôcť, je súčasťou zákonnej povinnosti vyplývajúcej zo Sprievodcu školským rokom, ale aj pedagogickej profesionality.
- b) Pri podaní podnetu v zmysle Trestného zákona je potreba vychádzať z hodnoverného, teda doloženého zdroja, vrátane ďalších dôkazov zhromažďovaných školou.
- c) Pri podaní podnetu v súlade so zákonom č. 305/2005 o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele **stačí mať len podozrenie** (Príloha č. 2. Žiadosť o prešetrenie sociálnych a rodinných pomerov dieťaťa v zmysle §7 a §94 ods. 5 Zákona č. 305/2005 Z. z.)
- d) Postup pri oznamovaní z podozrenia:
- dozviem sa ako triedny učiteľ,
 - oznámim výchovnému poradcovi, ten riaditeľovi školy
 - riaditeľ zvolá intervenčné stretnutie - prítomní: riaditeľ školy, triedny učiteľ, výchovný poradca, pridelený odborný zamestnanec CPPPaP, koordinátor

ochrany detí pred násilím, sociálny pracovníka Oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ÚPSVaR (Príloha č. 2a Žiadosť o súčinnosť v zmysle §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane dieťaťa a sociálnej kuratele – pozvanie na stretnutie), prípadne iní prizvaní zamestnanci externých inštitúcií

- poverená osoba vypracuje Záznam zo stretnutia – Príloha č. 3
- e) Následne vedenie školy postupuje vždy v súlade so stanovenými cieľmi a postupmi uvedenými v Zázname zo stretnutia a z neho vyplývajúcich pokynov orgánov sociálnoprávnej ochrany dieťaťa a sociálnej kurately a orgánov činných v trestnom konaní. Týmito pokynmi sa škola riadi aj pri vzdelávaní žiaka a kontaktovaní zákonného zástupcu.
- f) Ciele sú zapracované do IVVP, prípadne inej dokumentácie žiaka, ktorej cieľom je zaznamenávať špecifiká a úpravy edukačného procesu u dieťaťa so symptomatológiou CAN.
- g) Po opakovanom zachytení a prípadnom skórovaní symptómov CAN u toho istého dieťaťa v nasledujúcom zisťovaní **zasiela riaditeľ oznámenie** (Príloha č. 4 Oznámenie o zachytení symptómov CAN u žiaka základnej školy) **Okresnej Prokuratúre**.
- h) Pokiaľ má učiteľ istotu, že bol spáchaný trestný čin, má zo zákona povinnosť obrátiť sa na orgány činné v trestnom konaní prostredníctvom riaditeľa školy. Ak má len podozrenie, zákon určuje školskému zariadeniu za povinnosť nahlásiť túto skutočnosť aj bez súhlasu riaditeľa.
- i) Riaditeľ školy je povinný konať v plnom rozsahu - kontaktovať orgány činné v trestnom konaní, v prípade, že sa hodnoverným spôsobom dozvedel o týraní zverenej osoby, aby sa vyhol byť spolupáchateľom neprekazenia trestného činu a neoznámnia trestného činu.
- j) Skutočnosť o neoznámnení trestného činu a neprekazenia trestného činu - týranie zverenej osoby podľa ustanovenia § 341 Trestného zákona je taktiež trestným činom. **Každý zamestnanec školy** v prípade podnecovania, schvaľovania, nadrživania, neprekazenia a neoznámnia prítomnosti symptómov CAN u žiaka **je stíhateľný aj v zmysle Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnej kuratele**.

Článok V.

Rozhovor so žiakom a zamestnancom školy

- a) V prípade, že sa dieťa zverí osobne niektorému zamestnancovi školy, je zamestnanec povinný:
 1. uvedomiť si, že ide o veľmi citlivú záležitosť
 2. dieťa uistiť, že pre neho urobíte všetko, čo je v jeho silách a zároveň ho ocení za zverenie sa s tak citlivou témou,
 3. vhodne dieťaťu vysvetliť, že v škole existuje postup o tom, že túto skutočnosť musí zamestnanec ohlásiť výchovnému poradcovi a ten bude kontaktovať ďalšie inštitúcie, ktoré budú dieťa chrániť,

4. komunikovať s dieťaťom čo najšetrnejšie, podrobnejšie vyšetrenie nechať na psychológovi a polícii,
 5. oboznámi s tým riaditeľa školy,
 6. ak dieťa nechce, aby zamestnanec vec ohlásil riaditeľovi, situáciu konzultuje zamestnanec s koordinátorom ochrany detí pred násilím alebo môže dieťa sprevádzať ako podporná osoba pri prvom kontakte so sociálnym pracovníkom Oddelenia sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately ÚPSVaR, ktorého zamestnanec privolá do školy, ale od oznámenia udalosti riaditeľovi by to nemalo zamestnanca aj naďalej odradiť.
- b) O postupe školy v prípade podozrenia na syndróm CAN je žiak poučený vždy na začiatku školského roka.

Článok VI.

Rozhovor so zákonným zástupcom

- a) Rozhovor so zákonným zástupcom koordinuje na území školy sociálny pracovník OSPODaSK, za prítomnosti riaditeľa školy a povereného zamestnanca CPPPaP, prípadne iného zamestnanca školy, alebo sa rozhovor so zákonným zástupcom dieťaťa realizuje na pôde príslušného ÚPSVR pod priamym vedením sociálneho pracovníka odd. SPODaSK.
- b) Stretnutie sa vedie v bezpečnej atmosfére za jasných pravidiel a stanovených cieľov, bez prítomnosti dieťaťa.

Článok VII.

Limity pedagogického zboru

- a) Včasná identifikácia domáceho násillia v rodine žiaka a študenta môže viesť k efektívnejšej podpore a intervencii pre deti a ich rodiny. Škola nemôže byť tým, kto primárne zasahuje do riešenia situácie v rodine. Učitelia ale musia vedieť, ako v takýchto prípadoch postupovať, aby ich intervencia násillie v rodine ešte viac nevystupňovala.
- b) Nie je úlohou pedagóga, posudzovať domáce násillie na základe svojich pocitov, vyvodzovať ho zo správania a prejavov dieťaťa. Pedagóg je však povinný zaznamenávať symptómy vedúce k objasňovaniu násillia a tiež konať v okamihu, keď sa mu napríklad dieťa zverí, či ak nespochybniteľne zaznamená dlhodobé známky násillia páchanom na dieťati. Situáciu nemôže riešiť pedagóg sám, ale vždy v spolupráci s ďalšími odborníkmi. Vhodné je najprv uplatniť dané postupy školy a až následne sa obrátiť na sieť partnerov v komunite.
- c) Nie je úlohou učiteľa domáce násillie "diagnostikovať", ani intervenovať v rodine. Úlohou učiteľa je sprostredkovať dieťatu potrebné informácie a prizvať k riešeniu situácie odborníkov, ktorí sa danej problematike systematicky venujú.

Článok IX

Závěrečné ustanovenie

1. S touto smernicou sú oboznámení všetci zamestnanci školy.
2. Triedni učitelia sú povinní oboznámiť s touto smernicou zákonných zástupcov aj žiakov školy.
3. Smernica je prístupná všetkým pedagogickým zamestnancom školy, zákonným zástupcom i žiakom školy.
4. Smernica bola prerokovaná a schválená na Pedagogickej rade dňa 02.09.2020.
5. Táto smernica nadobúda platnosť od 01.09.2020.

Zoznam príloh:

1. Potvrdenie žiaka/rodiča o poučení o Školskom poriadku
2. Žiadosť o prešetrenie sociálnych a rodinných pomerov dieťaťa v zmysle §7 a §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. s uplatnením §62, ods. 2. Zákona č. 301/2005 Z.z. so žiadosťou oznamovateľa o utajení jeho totožnosti
- 2a. Žiadosť o súčinnosť v zmysle §94 Zákona č. 305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane dieťaťa a sociálnej kuratele
3. Oznámenie o zachytení symptómov CAN u žiaka základnej školy
4. Záznam zo stretnutia
5. Efektívny nástroj na pomoc a minimalizáciu dôsledkov týrania a zneužívania, ktoré prerastá do neporozumenia dieťaťa v školskom prostredí
6. INŠTITÚCIE PODIEĽAJÚCE SA NA RIEŠENÍ ZANEDBÁVANIA POVINNEJ ŠKOLSKEJ DOCHÁDZKY V OKRESE – ADRESÁR KONTAKTOV